

КИЗИЛ УЗБЕКИСТОН

УЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ
МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, УЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ
СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

«КИЗИЛ УЗБЕКИСТОН» — ОРГАН ЦЕНТРАЛЬНОГО
КОМИТЕТА КОМПАРТИИ УЗБЕКИСТАНА, ВЕРХОВНОГО
СОВЕТА И СОВЕТА МИНИСТРОВ УЗБЕКСКОЙ ССР

45-ИЛ ЧИҚИШИ
№ 60 (12.413)

Сешанба, 12 март 1963 йил

Баҳоси 2 тийин.

Партия ва ҳукумат раҳбарларининг адабиёт ва санъат арбоблари билан учрашуви. Минбарда — ўртоқ Н. С. ХРУШЧЕВ.

А. Устинов фотос.

ЮКСАК ҒОЯВИЙЛИК ВА БАДИИЙ МАҲОРАТ — СОВЕТ АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИНИНГ БУЮК КУЧИДИР

Партия ва ҳукумат раҳбарларининг адабиёт ва санъат арбоблари билан учрашувида 1963 йил 8 мартда
ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

Қадри ўртоқлар! Биз сизлар билан сўнги ойлар мобайнида иккинчи марта учрашамиз. Агар Идеология комиссияси адабиёт ва санъатнинг ёш ходимлари билан партия Марказий Комитетининг ўтказган суҳбатини ҳисобга олсак, буғунги учрашув учинчи учрашув бўлади.

Ана шу учрашувлар тўғрисидаги материаллар матбуотда эълон қилинди ва зўр қизиқиш туғдирди. Биз шуни мамнуният билан қайд қиламизки, ижодий ходимлар, партия билан халқ, чет эллик дўстларимиз партия Марказий Комитетининг санъат масалаларида тутган позициясини қизғин қувватлаб қўйиб олдилар.

КПСС Марказий Комитетининг адабиёт ва санъат масалаларида баён қилган фикрларини совет ва чет эл жамоатчилиги қандай қизғин маъқуллаб қўйиб олганлигини ўртоқ Ильичев ўз нутқида айтиб берди. Адабиёт ва санъатдаги носоғлом тенденцияларга қарши курашда мамлакатимиздаги ижодий ходимларнинг фаоллиги нақадар ошиб кетганлигини у ҳаққоний тарафда кўрсатиб ўтди.

Мана шу кенгашда сўзга чиққан кўпгина ўртоқлар қизиқарли мулоҳазаларни ва бир қанча қимматли таклифларни айтишди. Буларнинг ҳаммаси биз сизлар билан муҳомама қилаётган масалалар социалистик маданиятнинг, совет адабиёти ва санъатининг коммунистик партия Программасида белгилаб берилган йўлдан ривожланиб бориши учун принципиал аҳамиятга эга эканлигини яққол кўрсатиб турди.

Бир томондан янги, большевистик ҳокимият ўзига ер бериб қўйилганлигидан деҳқон жуда мамнун бўлган, ер олиш деҳқоннинг айтиш мудараси эди ва ўша вақтда ана шу ер учун қуролли кураш борар эди. Иккинчи томондан, Совет ҳокимиятидан ер олган баъзи бир деҳқонлар халқ ҳокимиятини, революция ғалабаларини қўлга қурол олиб ҳимоя қилиш кераклигини тушунамас эдилар.

Демьян Бедний асарларининг жуда катта тарбиявий аҳамияти шундан иборатки, шoir деҳқоннинг иккиланганини, бекарорлигини революцион позицияларда туриб, ғалаба билан қаралайди ҳамда айна маҳалда бундай бекарорлик ва иккиланганлик деҳқонларнинг ўз манфаатлари учун ҳалокатли эканлигини унга тушунтириб беради. Шoir большевистик партия раҳбарлигида ишчилар синфи билан чамбарчас иттифоқда бўлиш ўз манфаатларига мос эканлигини тушуниб олишида деҳқонга ёрдам беради.

Менга тенгдош бўлган кишилар ҳозир ҳам байрам вазиётида учрашиб қолсалар, граждандар уруши йилларидаги кўрган-кечирганларини бажонидил эслаб, Демьян Бедний қўлиқларини қўйлайдилар, чунки бу қўлиқлар ҳозир ҳам янги ва замонавий қўлиқлар сингари садо беради. (Қарсаклар). Бу қўлиқларнинг нафосати шундаки, улар гарчи оғир кечган бўлса-да, лекин ўзи янги ва ғўзал даврларни эста тушириди, энг машаққатли шароитларда Совет ҳокимияти учун, меҳнат аҳлини овоз қилиш учун, халқ учун, социализм учун қаҳрамонона жанг қилган ҳамда ана шу курашда ғалаба қозongan кишилар билан фахрланган ҳиссини ошириб юборди.

Чинакам санъат асари кишилардан нақадар кучли ва олжаноқ ҳис-туйғулар уйғотишини яққол кўрсатувчи бошқа бир мисолни олайлик. Берлинда Совет жангчилари шарафига қўйилган ёдгорлиқни қўлиқлаганимиз билсангиз керак. Унинг асари машҳур ҳайкалтарош Е. В. Вучетичдир. Яқинда Германия Бирлашган Социалистик Германиянинг олтинчи съезидан қатнашган қардош партияларнинг делегациялари Роза Люксембург, Карл Либнехтнинг ҳамда ишчилар синфи иши учун ҳалок бўлган бошқа курашчиларнинг қабрлари устига гулчамбарлар қўйиб маромида иштор қилди.

Шундан сўнг совет жангчиларининг Берлиндаги ёдгорлиги ёнига гулчамбарлар қўйиб мароми бўлди. Бу — таъсирли дақиқлар эди. Маросимга қатнаш киши келди, музика сесдолари тантанавор жарангай турди, ҳамма ёдгорлик ёнига сукут сапалган ҳолда яқинлашди, овозини чинарди гапирарча ҳеч ким ботче олмади, ваъзанинг ўзи одамларга таъсир қилиб турарди. Улғувор ҳайкал наҳрамон совет жангчиларига нисбатан чуқур эҳтиром, миннатдорчилик туйғусини уйғотди, фашизмнинг қора кучларига қарши курашда ҳалок бўлган кишилар олдида тиз қўниб, таъзим қилишга мажбур этди.

Бундан сал ялғирроқ Марказий Комитет Президиумининг аъзолари ва партия Марказий Комитетининг секретарлари фашизм устидан қозонилган ғалаба ёдгорлигининг эскизлари билан танишдилар. Бу ёдгорлик ўртоқ Вучетичнинг проекти асосида Москвада қўрилди. Проект реалистик санъатнинг ғўлиб халқ шашмаватини муносиб даражада улғуловчи ҳамда улғу социалистик Ватанимиз кучқудратини ва ғўлиб халқнинг мустақамлаш учун курашга даъват этувчи гўл кучли асари яратилди, деб ўйлаш учун асос бўла олади.

Карл Маркснинг Москвадаги ҳайкали анойиб санъат асаридир, уни ўртоқ Кербель яратди. Ҳайкалтарош илмий коммунизм генерал асосининг улғуворлигини бадий тарзда акс эттиришга муваффақ бўлган. Ана шу ғўзал монумент ёнидан тўхтамасдан ўтиб кетиш мумкин эмас.

Зўр революцион, яратувчилик завоқшавига тўлиб тошган водир асарларини инсоннинг қалби ва онига чуқур кириб боради, унда юксак граждандлик туйғулари ва ўзини одамлар бахт-саодати учун курашга бағишлаган аҳлини туғдирди. Бундай асарларнинг авторлари муносиб, ҳаққоний равишда халқ миннатдорчилигига сазовор бўлмоқдалар, Коммунистик партия ёзувчилар, рассомлар, композиторларни, кино ва театр ходимларини кишиларнинг онги ва ҳиссиётига таъсир кўрсата оладиган ана шундай юксак ғоявий ва бадий кучга эга бўлган асарлар яратишга қақирмоқда. (Давомин қарсаклар).

Бизнинг халқимизга жанговар революцион санъат керак. Совет адабиёти ва санъати коммунизм кураётган буюк ва қаҳрамон давримизни ёрқин бадий образларда гавдалантириб бериши, турмушимизда янги, коммунистик муносабатларнинг қарор топаётгани ва ғалаба қилаётганини ҳаққоний равишда акс эттириши лозим. Санъаткор ижодий нарсаларни кўра билиши, воқелигимизнинг моҳиятини ташкил этувчи ана шу ижодий нарсалардан қувониш, уни қўллаб-қувватлаш ҳамда айна маҳалда салбий ҳодисаларга, турмушимизда янгиликнинг туғилишига халақит бериб турган жамиятчи йўлларга бефарқ қараб турмаслиги керак, албатта.

Ҳар бир, ҳатто энг яхши ишнинг ҳам ўзига яраша салбий томонлари бор. Энг чиройли одамнинг ҳам қўқсонлари бўлиши мумкин. Ҳамма гап турмушдаги ҳодисаларга қандай муносабатда бўлиш ва шу ҳодисаларга қандай позицияларда туриб баҳо беришдир. Яхши ният — ёрти мол, деган гап бор. Халқнинг яратувчилик фаолиятида актив қатнашадиган ҳолис ниятли киши турмушдаги яхши нарсаларни ҳам, салбий нарсаларни ҳам объектив кўз билан кўради, ана шу ҳодисаларни тўғри тушунади ва уларга тўғри баҳо беради, жамият тараққиётида ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган илгор, энг муҳим нарсаларни қарор топтириш учун актив курашади.

Лекин бизнинг воқелигимизга бегона кузатувчи позицияларда туриб қарайдиган киши турмушнинг ҳаққоний манзарасини кўра олмайд ва тасвирлай олмайд. Бахтга қарши шундай ҳам бўлишипти, санъатнинг баъзи бир намоиядлари воқелик тўғрисида ахлатхоналарнинг қўласасигагина қараб ҳўм чиқармоқдалар, одамларни жўртга қўнғир-қўнғир қилиб тасвирламоқдалар, ўзлари чицаётган суратлар учун одамларни мунгли, ғамгин ва бенажот аҳволга солиб қўйишгагина қодир бўлган қора бўёқлардан фойдаланмоқдалар, воқеликнинг унинг ҳақида ўзлари олдиндан тўқиб-чиқиб қўйган нотўғри, ҳато, субъектив тасавуруларга мос равишда, ўзлари ўйлаб топган жонсиз схемалар асосида тасвирламоқдалар.

Биз Эрнст Неизвестнийнинг юмалоқ-ясси қилиб ишланган, кишини жиркантирадиган асарларини ўтган сафар кўриб, унча-мунча қобилияти борлиги сезилиб турган, совет олий ўқув юртини тамомлаган ана шу одам халқнинг тузғини чиқиб, тузғинини бўлгаётганлиги учун қазаланган эдик. Хайриятки, бизда бундай санъаткорлар кўп эмас, лекин афсуски, у ҳар қалай санъат ходимлари орасида яқна-ёғиз ҳам эмас. Сизлар абстрактчи равишда рассомларнинг бошқа баъзи бир тоҳаларини ҳам кўришган. Бундай кингир-қийшқил нарсаларни биз гўл мурасиёзлик билан очиндан-оқиб қоралаймиз ва қоралай берамиз.

Ўртоқлар! Партиямиз совет кино санъатини халқни коммунистик руҳда тарбиялашнинг энг муҳим бадий воситалари билан бири деб ҳисоблайди. Кишиларнинг ҳиссиёти ва фикр-онига таъсир кўрсатиш кучи ва жуда келт халқ оммасига таъсир бориши жиҳатидан ҳеч нарсани сабабти билан тенглаша олмайд. Кинони жамиятнинг ҳамма табақаларидаги кишилар ва айтиш мумкинчи, мактаб ўқувчиларидаги тарбиялаётган ҳамма ёшдаги кишилар кўра олади. Кино энг узоқ районлар ва қишлоқларга кириб боради.

Мана шунинг учун ҳам партия Марказий Комитети совет кино санъатини ривожлантириш масалаларига шу қадар эътибор ва талачанлик билан қарамоқда.

Биз бадий кинематография соҳасидаги муваффақиятларини кўриб турганимиз ва бу муваффақиятларга юксак баҳо берамиз. Шу билан бирга яратилган муваффақиятлар, ваъзларимизга ҳамда кино санъати арбобларининг ижтиморий имкониятларга жаов бериши, деб ҳисоблаймиз. Биз кино санъатининг ғўявий йўналишига ҳамда экранларга чиқарилаётган кинофильмларнинг бадий савиясига беларво қараб туролмаймиз. Шу жиҳатдан олганда кино соҳасидаги ишлар ҳали кўпгина кино ходимлари ўйлаётганидек, яхши даражада эмас.

Мазмунан саз ва шаклан ожиз, томошабинларни ранжитётган ёки эриктириб ухлатиб қўётган ва юрагини сиқаётган гўл ўрта миёна кино картиналар кино театрларда жуда қўллаб-қувватлаш қилинаётганлиги катта ташвиш туғдирмоқда.

Ўз жиммасига жуда катта ваъза олиб, «Ильич заставаси» деб аталган кинофильмга таъйёрланган материалларни бизга олдиндан кўрсатишди. Бу картинани режиссёр ўртоқ М. Хуциев Горький номи киностудияда, машҳур кинорежиссёр ўртоқ С. Герасимовнинг бадий раҳбарлиги остида суратга олмақда. Ана шу материалларда бўлқилантирувчи жойлар борлигини очиб айтиш керак. Лекин бу материал аслини олганда картинанинг ҳаққоний мазмунини ниқоблашга ҳизмат қилади, картинанинг ҳаққоний мазмунини эса совет кишиларига номақбул ва ёт ғояларни ҳамда ижтимоий ва шайхсий турмуш нормаларини қарор топтиришдан иборат. Шу сабабдан биз катта ва муҳим теманинг бундай талқин этилишига қатъий қарши чиқамиз.

(Давомин иккинчи бетда).

Коммунизм қурилиши ва бадий ижодкорлик соҳасидаги вазифалар

Ёзувчилар, рассомлар, композиторлар, ҳайкалтарошлар, кино ва театр ходимлари буюк ижодий интеллигенциянинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳамма шарт-шароитларни яратишдир. Коммунистик жамият эса айна меҳнат аҳлининг жамияти бўлади.

Меҳнат қилиш эҳтиёжи аслида кишиларга хос хусусиятдир. Капитализмга меҳнат аҳлини энг муҳиди шароитларнинг фаолияти доимо партия билан халқнинг диққат марказида турбди. Бу тамомла тушунарлидир. Биз Владимир Ильич Ленин баъшарат қилиб айтганидек, адабиёт билан санъат умумхалқ ишнинг ажралмас бир қисми бўлиб қолган замонда яшаймиз.

Совет халқи ўзининг ленинчи партияси раҳбарлиги остида коммунистик жамият қуymoқда. Коммунизм қурилишида энг асосий мақсадимиз, мен буни таъкидлаб айтман, меҳнат аҳлининг яхшироқ ҳаёт кечириши учун ҳам

УРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Боши биринчи бетда).

Бу ҳақда гапирмаса ҳам бўлар эди, чунки фильм устида олиб борилаётган иш ҳали тамомланган эмас. Лекин ана шу фильмнинг «нодир фазилатлари» мабӯтигимизда ва ёзувчилар билан кино арбобларининг кўпчилиги олдига сузлаётган баъзи бир нутқларида ҳар томонлама кўнларга кўтариб макталлаётганидан кейин биз ҳам ўз фикримизни айтиб қўйишимиз зарур.

Фильмга «Ильич застависа» деб мажорий матнода ном берилган. Застава сўзи илгари соҳиллар отряди деган маъно билдириб эди. Ҳозир ҳам мамлакат чегараларидаги чегара форпостларини ана шундай деб аталади. Фильмнинг асосий персонажлари ҳам социалистик революция галабеларини, Ильич васыятларини матонат билан қўриқлаб турган совет ёшларининг илгор табоналаридир, деб ўйлаш лозим бўлса керак.

Лекин бундай фильмни кўрган ҳар бир киши, бу фильм ҳақиқатга тўғри келмайди, дейди. Ҳатто фильмдаги энг иккинчи персонаж — урта ишчи йигит ҳам ақибой ёшларининг гавдалангиролмайди. Улар шундай тасвирланганки, қандай яшашларини ва нимага интилишларини ўзлари ҳам билмайди. Тағин бу ёшлар коммунизм курилиши кенг аяқ олдиргани билан, коммунистик партия Программасининг идеялар билан нурафшон бўлган билинган давримизда яшаётган эмиш.

Ахир партия раҳбарлиги остида ҳозир ўз оталари билан биргаликда коммунизм кураётган ёшлар шундайми? Ахир ҳаликиме келажакка бўлган ўз умидларини ана шундай ёшларга бегой оладими, ҳаликиме бу ёшлар социалистик революцияни амалга оширган, социализм кураган, фашист галабала қарши аёвсиз жангларда қўнға курул олиб, социализмнинг қаттиқ туриб ҳимоя қилган, коммунистик жамият курилишини кенг аяқ олдириб учун моддий ва маънавий шарт-шароитлар яратган некса авлодлар буюк галабаларининг ворислари бўлиб қолади, деб ишона оладими?

Пуқ, жамият бундай одамларга таяна олмайд — улар курашчи эмас ва дунё қиёфасини ўзгартирувчилар эмас. Булар — маънавий имикчи, ёшларидек мукчайиб қариб қолган, турмушда юксак мақсадлар ва истеъдоддан маҳрум бўлиб қолган кишилардир.

Ёшларимиз орасида ҳали ҳам учраб турайдиган бекорчилик ва бузғина бошлаган тилларни салбий пиллада қўриқатиш ва танқид қилиш мўлжалланганлиги картинада сал-пал кўзга ташланиб туради, бундай тиллар ҳеч кимни яхши қўрмайд ва ҳурматламайди: ўзидан катталарга ишонамдигина эмас, балки уларга нафрат билан қарайди. Улар ҳаммадан норози, ҳамма нарсадан нолий беради, ҳамма нарсани мазах қилиб, ерга уради, ўз умрини кундуз кунлари бекорчилик билан, оқшомлари ва кечалари эса шубҳали айши-шардада ўтказди. Бундай тиллар меҳнат тўғрисида немисмасдан жирканган галиларди. Маъна шундай валадлар бизнинг ноимизимиз пажоқс тошариб туриб, тағин бунинг устига ўзининг машаққатли меҳнати билан шу номни тайёрлаб берган одамларни ҳақорат қилади.

Фильм постановкчилари бекорчи, техникўр кишиларни қоралаш ниятларини амалга ошира олмаганлар. Шу тоғрадаги надидавр ва мурталларни лангашлаш, шармандачини чиқариш учун фильм постановкчиларида граждалик мардлик ва нафрати еттишмай қолган, улар абзаҳларнинг бетига мўллойимгина тарсаки тушириш билан қиёфаларни қолганлар, Лекин бундай қаланги-қансагиларни тарсаки билан тузатиб бўлмайд.

Картина постановкчилари томошабинга ўртак қилиб кўрсатаётган ёшлар бизнинг ёшларимиз эмас. Бизнинг совет ёшларининг тинч курилиш йилларида ҳам, Ватан уруғини фронтларда ҳам марксизм-ленинизм гоғларига бениҳоя сардоратини исботлаган ўзидан аввалги авлодларнинг қаҳрамонлари.

Партиявийлик ва халқчиллик — санъатимизнинг энг муҳим принципи

Адабиёт ва санъат арбоблари сўнгги йилларда ўз ижодларида совет жамияти ҳаётидаги Сталиннинг шахсига сийиш билан боғлиқ бўлган даврга катта эътибор бермоқдалар. Буларнинг ҳаммаси тамомлаи ташуварли ва қонунийдир. Ўша йиллардаги совет воқеаларини партиявий позициялардан туриб ҳаққоний равишда акс эттирган асарлар пайдо бўлди. Бунга мисол тариқасида А. Твардовскийнинг «Пирок-Ироқлар» поэмаси, А. Солженицыннинг «Иван Денисовичнинг бир кун» повестиси, Е. Евтушенконинг айрим шеърларини, Г. Чухрайнинг «Мусаффо осмон» кинофильмининг ва бошқа асарларни кўрсатиш мумкин.

Партия чинакам ҳаққоний бадиий асарларини, ҳаётнинг қайси бир салбий томонларига тааллуқли бўлмасин, агар улар халққа янги жамият қуришда мадад берадиган, унинг муқдларини жипслаштирадиган ва мустаҳкамлайдиган бўлса, бундай асарларни қўлаб қуватайди.

Сатиранинг, хусусан масалларнинг нақадар муҳим роль ўйнаши ҳаммага аён. Масалан, бу жанрда ўртоқ Михалков тез-тез ёзиб туради. Сатир — бамилоли ўткир устара; сатир орқали одамнинг ўсимталарини очиб кўрсатиш ва бу ўсимталарни моҳир жарроҳдай дарҳол кесиб ташлаш мумкин. Лекин сатир баъжидан кесиб ташлаш ва бунида организмга шикаст етказмаслик, уни мажмур қилиб қўймаслик учун жарроҳ ўз ичигагина қанча усталик билан ишлатса, сатир курулоқдан ҳам шунчалик усталик билан фойдалана билиш керак. Бу иш маҳорат талаб қилади. Башарти бу маҳоратни эгалламаган бўлсанг, яхшиши, унга қўл урма, негаки, бошқаларга зийн етказасан, даъто ўз қўлиниг ҳам кесиб оласан. Оналар болалари дони ўткир асбобларни ишлатишни билиб олмагуларича, улар қўлига бундай асбобларни бермай тўғри қилдилар. (Залда жонланги, қарасалар). Шуларни айтиш билан бирга, биз бора иккинчи ҳодимларнинг эътиборини айрим авторларнинг асарларида кўринаётган баъзи бир хато мотивларга ва тенденцияларга жалб этишим зарур деб биламиз. Нотўғри тенденциялар асосан шундан иборатки, бутун диққат-эътибор фақат қонунчиликни бузиш, ўзбошимчилик, ҳокимиятни сунистеъмоқ қилиш фактларигагина қаратилиб қолмоқда.

Чиндан ҳам шахсга сийишги йиллари оғир оқибатларга олиб келди. Бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Шу сабабли, деярли ҳамма воқеаларни қайтули тарада кўрсатишга, қора бўёқлар билан тасвирлашга уриниб, мамлакатимиз ҳаётидаги ўша даврга баҳо беришга ҳалдан ташқари бир томонлама ёндашаётган ёзувчилар нотўғри қилмоқдалар деб айтмайиз. Ахлатхонадан ўзларига материал қидириб топганини афзал қўриданган ва бундай асарларини халқ ҳаётини ҳаққоний ёритувчи асарлар деб кўрсатмоқчи бўлаётган адабётчилар халқ ҳам барҳам тоғгани йўқ. Бундай нуктадан кўра тарафдорлари, халқимизнинг муваффақиятлари, ҳаётдаги иккинчи томонлар ҳимоя қилган ҳамма асарларни «пардозловчи» асарлар деб ҳисоблайдилар. Бу хилдаги даъволарга қўйилиб бўлмайди. Маълумки, баъзи асарларда безаб кўрсатиш ҳоллари бўлган эди, партия бундай ҳодисага ўзининг салбий муносабатини билдирган эди. Лекин ўша даврда ҳамма нараса ёмон бўлмаган-ку, халқ социализм курилишининг ўша даврида ҳам қаҳрамонлик кўрсатган-ку, шу сабабдан ҳамма нарасага қорамой чаплаш ярамайди.

Ҳаётимиздаги иккинчи ҳодисалар тўғрисида ёзаётган ёзувчиларга ва санъат арбобларига «пардозловчи» деб ёрлиқ ёпиштириш ишқибозларига зарба бериш лозим. Ҳўш, у ҳолда ҳаётдаги фақат ёмон ҳодисаларни навлштириб топиб, ҳамма нарсаларни қора бўёқларда тасвирловчиларни нима деб аташ мумкин? Афтидан, уларни қорамойлар деб аташ лозим бўлар. Ҳаётнинг яхши томонлари адабиёт ва санъатда муносиб равишда акс эттирилиши лозим.

Шундай қилиш керакки, адабиёт ва санъат арбоблари ҳаёт ҳодисаларини чуқурроқ ўрганенилар, уларни ўз асар-

монона традицияларини ўз ҳаётида, меҳнатда ва курашда давом эттирмоқда ҳамда бойитмоқда. Бизнинг ёшларимиз А. Фадеевнинг «Еш гвардия» романида яхши тасвирланган. Минг афсуски, ана шу роман асосида фильми суратга олган С. Герасимов, ўз картинада ёш гвардиячиларнинг аjoyиб традициялари ёшларимиз орасида қандай яшаётгани ва ривожланиётганини кўрсатган, деб шоғирди М. Хуцинега маслаҳат бермади.

Фильм қаҳрамонининг урушда ҳалок бўлган ўз отасининг арвоғи билан учрашган эпизоди индий, принципади эътирозлар тугдиради, деб кеча айтган эдим. Ўғли қандай яшамогин керак, деб савол берса, отасининг арвоғи ўз навбатида ўғлидан — неча ёшга кирдинг? — деб сўрайди. Ўғли йигирма учга кирдим, деб жавоб бергач, отаси — мен йигирма бирдаман, — дейди-ю. . . шу билан гоёиб бўлади. Шундай эпизоднинг ҳаққонийлиги бизни ишонтирмоқчимисиз? Бунга ҳеч ким ишонмайди. Ҳатто жоиндорлар ҳам ўз болаларини ташлаб қўймаслигини ҳамма билади. Агар кучук болани онасидан ажратиб сувга салмасангиз, у шу заҳоти ўз жонини жаборига бериб боласини қутқариш учун ўзини сувга отади.

Ота ўғлининг ҳаётда қандай қилиб ўз йўлини тўғри топиб оламан, деган саволга жавоб бермаслигини ва унга маслаҳат кўрсатмаслигини тасаввур қилиб бўладими?

Шундай тасвир эса беизз эмас, бунинг тағида маълум бир маъно бор. Оталарнинг ҳаётда сизларга устоз бўла олмайд ва улардан маслаҳат сўраб юришинингизнинг ҳолати йўқ, деган фикри болаларнинг миясига сиқдирмоқчи бўлади. Постаповкчиларнинг фикрига қараганда, қандай яшаш кераклигини ёшларнинг ўз катталарининг маслаҳатисиз ва ёрдамисиз ҳал қилиб олгани лозим эмиш.

Нима ҳам дер эдик, бу ўринда кинофильм постановкчиларининг позицияси жуда равшан йўлдан қилинган. Лекин қўриқилган жуда ҳам яқин кетганмаслигини? Ҳўш, ёшларимизнинг некса авлодларга қарши қўзғотиб, уларни бир-бири билан жанжаллаштириб қўймоқчимиз, коммунизм учун биргаликда олиб борилаётган курашда ҳам ёшларнинг ҳеч кенсаларни биллаштирувчи аҳил совет олимизга раҳиз соқмоқчимиз? Бундай одамларга — бу ниятингизга сира ета олмайсиз! — деб тўла масъулият билан айтишимиз мумкин. (Гулдурос қарасалар).

Бизнинг давримизда оталар билан болалар проблемаси Тургенев замонидаги тахлитда эмас, чунки биз мутлақо бошқача тарихий даврда яшамоқдамизки, бу даврда кишилар ўртасида бошқача муносабатлар барқарордир. Совет социалистик жамиятида авлодлар ўртасида эидидиялар йўқ, эски маънодаги «оталар ва болалар» проблемаси йўқ. Бунинг фильм постановкчилари тўғри чиқарганлар ва гаврали ниятларини қўлаб сунъий равишда бўрттириб кўрсатилар.

Жамиятимиздаги кишиларнинг муносабатларини биз ана шундай тушунамиз ва бу муносабатлар адабёт асарларида, пьесаларда, кинофильмларда, музикада, расмчиликда — санъатнинг ҳамма турларида тўғри акс эттирилишини хоҳлаймиз. Ҳамма ҳам кимки буни тушунаётган бўлса, бир ўйлаб кўрсин, биз эса унинг тўғри позицияни эгаллашган ёрдам берамиз.

Сизларда бундай картина яратиш идеяси қандай пайдо бўлди? — деб фильм режиссёри ўртоқ Хуцинедан ва унинг раҳбари ўртоқ Герасимовдан сўраш ўринлидир.

Фильмнинг индий хатолари кўзга кўриниб турибди. Бу фильмни кўрган кино арбоблари бу тўғрида режиссёрга очиндан-очик ва рўй-рост айтсалар бўлмасиди. Лекин картина теварағида ақл бовар қилмайдиган галати бир иш бўлиб ўтди. Фильмни халқ ҳеч ким кўрмасдан туриб қалқароқ мижёсда «санъатимизда мисли кўрилмаган» энг нодир асар яратилганини тўғрисида кенг қўламада реклама кампанияси аяқ олдириб юборилди. Бунинг нима кераги бор эди? Бундай қилиш ярамайди, ўртоқлар!

Фильмнинг индий хатолари кўзга кўриниб турибди. Бу фильмни кўрган кино арбоблари бу тўғрида режиссёрга очиндан-очик ва рўй-рост айтсалар бўлмасиди. Лекин картина теварағида ақл бовар қилмайдиган галати бир иш бўлиб ўтди. Фильмни халқ ҳеч ким кўрмасдан туриб қалқароқ мижёсда «санъатимизда мисли кўрилмаган» энг нодир асар яратилганини тўғрисида кенг қўламада реклама кампанияси аяқ олдириб юборилди. Бунинг нима кераги бор эди? Бундай қилиш ярамайди, ўртоқлар!

Фильмнинг индий хатолари кўзга кўриниб турибди. Бу фильмни кўрган кино арбоблари бу тўғрида режиссёрга очиндан-очик ва рўй-рост айтсалар бўлмасиди. Лекин картина теварағида ақл бовар қилмайдиган галати бир иш бўлиб ўтди. Фильмни халқ ҳеч ким кўрмасдан туриб қалқароқ мижёсда «санъатимизда мисли кўрилмаган» энг нодир асар яратилганини тўғрисида кенг қўламада реклама кампанияси аяқ олдириб юборилди. Бунинг нима кераги бор эди? Бундай қилиш ярамайди, ўртоқлар!

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Биз бунинг оғир оқибатларига қараб бораётиб, бизнинг партияимиз буни халққа тўппа-тўғри айтиш. Шу билан бирга шуни ҳам назарда тутиш ва асдан қиқармаслик керакки. Ўша йиллар бизнинг муҳофидларимиз ўзларича тасаввур қилганларидек совет жамияти тараққиётда турғулдиган давр бўлган эмас. Ҳаликиме Коммунизм партия раҳбарлигида, улуғ Ленин гоғлари ва васыятлари байроғи остида социализмни муваффақиятли равишда қура борди ва қуриб олди. Партия ва халқнинг куч-гайрати билан Совет Иттифоқи кудратли социалистик давлатга айландирди, бу давлат энг оғир ҳарбий сипоиларга бардош берди, фашист галабаларни тамомлаи тал-мор келтириб, тарихда мисли кўрилмаган жангларни галаба билан тугаллади. (Гулдурос қарасалар).

Ушанда партиянинг революция ва социалистик курашнинг душманларига қарши курашига Сталин бошчилиги қилди. Бу унинг обрўсини мустаҳкамлади. Шунингдек Октябрь революциясига, революция даврида ва социалистик курашнинг шундан кейинги йилларида Сталиннинг революцион курашга қўнган ҳиссаси ҳам ҳаммага аён эди. Партия ичидagi анти-ленинчи оқимлар ва оппозицион гуруҳларга қарши партия сафларини ва Совет ҳокимиятини мустаҳкамлаш учун кураш даврида, партия ичидagi троцкийчилар, зинovieвчилар, ўнг оппортунистлар ва буржуа миллатчилари сингари ленинизмга ёт оқимлар ва оппозицион гуруҳларга қарши кураш даврида Сталиннинг обрўси аяқинча ошиб кетди.

В. И. Ленин вафотидан кейин партия социалистик курашнинг ва партия ичидagi аҳолининг тўб масалалари юзасидан троцкийчилар ва зинovieвчилар билан дискуссия ўтказди. Бу дискуссияда Троцкий, Зинovieв ва шерикларининг ленинизмга қарши, социализмга ёт бўлган, капиталистик кураш шариоитида мамлакатимизда социализм курашнинг ленинчи йўлини бузишга қаратилган антиленинчи қарашлари ва хатти-ҳаракатлари очиб ташланди ва фож қилинди.

Троцкийчилардан кейинроқ партиянинг мамлакатини индустриаллаштириш ва қишлоқ ҳўжалигини коллективлаштириш соҳасида тугган ленинча йўлга Бухарин, Риков ва Томский бошчилигидаги ўнг оппортунистлар қарши чиқдилар. Борди-ю, уларнинг қарашлари ҳаётга таътиб эгилмаган, Совет Иттифоқи экомисияси муқдлар равишда капиталистик мамлакатларга қарам бўлиб қолар экин, бу эса мамлакатимизда капитализмнинг тикланишига олиб келган бўлур эди. Ўнг оппортунистлар тугган йўлдан бориладиган бўлса, мамлакатимиз бизга душман бўлган агрессив капиталистик кураш қаршида ҳарбий жиҳатдан қўрқоқсиз бўлиб қолган бўлур эди.

Партияимизнинг мамлакатини индустриаллаштириш ва қишлоқ ҳўжалигини коллективлаштириш соҳасида тугган йўли ленинча йўл эди, бу йўлни бутун партия, мамлакатнинг ҳамма меҳнатқиларни қувватлаган эди. Биз итисодий тараққиётда Гарбои Европа ўз йўли мобайнида босиб ўтган тарихий йўлни ўн йил ичида босиб ўтишимиз керак эди. Сталин троцкийчилар, зинovieвчилар, бухаринчилар ва буржуа миллатчиларга қарши курашда В. И. Ленин вафотидан кейинги дастлабки йилларида Ленин позицияларини ҳимоя қилди ва бунда каттагина роль ўйнади. Шунинг учун ҳам партия ва омма унга ишонди, уни қувватлади.

Лекин Сталиннинг катта камчилиги ва хатолари бўлиб, Владимир Ильич Ленин ўз вақтида буларга партиянинг эътиборини жалб этган эди.

Улуғ Ленин Сталин катта ҳокимиятни ўз қўлига тўплагач, ўзининг катта шахсий нуқсонлари борлиғи вақидан бу ҳокимиятдан тўғри фойдалана олмагани ҳақи борлигини кўрсатган эди. Владимир Ильич Ленин Сталиннинг партия Марказий Комитетининг бош секретарилиги лавозимидан бошқа ишга қўйишнинг маслаҳат бериб билан бирга, бу ўринга «бошқа ҳамма жиҳатларда ўртоқ Сталиндан фақат бир устунилиги билан, яъни кўпроқ чадамли, кўпроқ ҳолисона иш қўриши, ўртоқларга кўпроқ хушмуомала ва кўпроқ эътибор берадиган бўлиши, камроқ инжиқ бўлиши ва шу қабилда билан фарқ қилдиган» бошқа бир арбоб қўйилиши лозим деб ҳисоблаган эди.

Владимир Ильич Ленин Сталиннинг марксизм, партияимизнинг революция содиқ атоғли арбоби деб ҳисоблар эди. В. И. Ленин партиянинг навбатдаги сьезидга ёзган мактубиде ўз мулоҳазаларини баён қилган эди. Бу мактуб партия XIII сьезиди делегатларини томонидан қўриб қақилди. Партия бу масалани ҳал этгандагина Марказий Комитет ичиде бўлган кўчлар ўртасидаги реал исбатга асосланиб, Сталиннинг арбоб сифатидagi иккинчи томонларини назарда тутиб, унинг Владимир Ильич Ленин кўрсатган нуқсонларини тугатиши ҳақидаги ваъдаларини индобатга олди. Кейинчалик Сталин ўз сўзига амал қилмади ва партиянинг ишончини сунистеъмоқ қилди, бу эса шахсга сийиш даврида авж олган оғир оқибатларга сабаб бўлди.

Сталин партия ҳаётининг ленинча нормаларини қўлоқ равишда бузганлигини, ўзбошимчилик қилганлигини ва ҳокимиятни сунистеъмоқ этганлигини, шу билан коммунизм ишга қилиб зарар етказганлигини партия кескин сурада қоралади ва қоралоқда. Шу билан бирга, Сталиннинг партия ва коммунистик ҳаракат олдидagi хизматларини партия қадрлайди. Биз ҳўзир ҳам Сталин коммунизмга содиқ эди, у марксизм эди деб ҳисоблаймиз, бунинг инкор этини ярамайди ва инкор этмаслик керак. Унинг айиш шундиги, у назарий ва сийий қаракатлари қўлоқ хатоларга йўл қўйди, девлат ва партия раҳбарлигининг ленинча принципларини бузди, партия ва халқ унга ишониб тошпирган ҳокимиятни сунистеъмоқ қилди.

Сталин дафн этилганда кўп одамларнинг, жумладан менинг ҳам кўзларимдан ёш чиқди. Бу самийий кўз ёшлари эди. Биз Сталиннинг айрим шахсий камчиликларини билсанқ ҳам, лекин унга ишонар эдик.

Сталинга эътиқод ва унинг обрўси нақадар буюк бўлганлигини қишлоқроқ тасаввур этмоқ учун мен шундай мисол келтирмоқчиман. Ўртоқ Якир кўп одамларнинг эсиде. У, ўша йиллари фожияна равишда, бегуноҳ ҳалок бўлган йирик саркарда ва кристалдай пок бўлшевик эди. У ўлимга ҳўкм этилганда ҳам, Сталиннинг бунда «ишторини йўқ деб ишонди ва отилиш олдидан «Яшасин Сталин!» деб хитоб қилди. Ўртоқ Якир сўраб пайтида терговчиларга ўзининг жомиқа олинган да ўзига қўйилган айб итгоғарлиқдан ибобат деб атади. Партия ва Сталиннинг қалтиришиде, улар буларнинг ҳаммасини тағида етдилар, мен сингари одамлар итгоғарлиқлар натижасида ҳалок бўлаётганлигини аниқлаб билиб олдилар, лекин Ёрғина ўртоқ Якир эмас, балки партия ва давлатнинг гуноҳсиз равишда азият чеккан қўнгина бошқа атоғли арбоблари ҳам шундай деб ўйладилар.

Сталин ўз ҳаётининг сўнгги йилларида оғир касалга чалинган одам эди, гумонсирашга, таътиб авасасига мубтало бўлган эди. Партия «Ленинград иши», «ярчалар иши» ва бошқа шу сингари ишларнинг Сталин томонидан қандай тўғри чиқарилганлигини халқга ошкора равишда айтиб берди. Лекин, ўртоқлар, ўша даврда Сталин билан ёнма-ён туриб ишлаганлар ҳамма масалаларда унинг тағига кирга бериладилар, бундай «ишлар» бундан ҳам хийло кўпроқ бўлган бўлур эди. Мен ўз нуктиларимдан бирда Сталиннинг «Москва контрреволюцион маркази» деб аталган ишни қўчиқмоқчи бўлганлигини айтиб берган эдим. Лекин, маълумки, унга хийбаркалалчилик қилмадилар, шу тўғайли Москва партия ташкилотининг қадрлари янги оммавий репрессияларга дучор бўлмади қолди.

Шу нараса ҳам маълумки, Сталин Совет Украинасидagi иккинчи иттигилешининг анча қисмини қириб ташлаш ниятида эди. Афтидан, Берия билан Катоновичнинг иттигилеши орасида у, урушдан кейинги Совет Украинасининг иккинчи иттигилешидиге ўртасида алақандай миллатчилик тенденциялари, найфитлари етилиб келмоқда деб шубҳаланди ва у Украинанинг энг атоғли ёзувчиларининг ҳамда санъат арбобларининг жазосини бериш учун воқеаларни шу томонга қараб буца бошлади. Борди Украина бошлешевчилари ўша вақтда Сталиннинг найфитига берилиб кетганлида, ахтиром украин иттигилешидиге жуда катта талофат қўнган бўлур эди, ва хойнаҳўй, украин миллатчилари ҳақида ҳам «иш» ясалган бўлур эди.

Имперали

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1 ва 2-бетларда)

Шунинг учун биз ёшларимизга шундай масъаҳат беришимиз керак: революция тарихидан, ота ва оналарнинг қатъиян қарашидан тарихдан олдинги ва ҳаққ бўлган кишиларнинг хотирасини асло унутманг ва ҳозир яшаётган кишиларни ҳурмат қилинг ва муносиб кишилар, ўз оталарининг ишларини муносиб давомчилари бўлиш учун улардан ҳамма нарсани ўрганиб олинг, (Гулдурос қарсаклар). Агар бунга муносиб бўлмасангиз уят бўлади.

Биз ўз халқимизга, унинг кучига, унинг ижодий революцион руҳига қатъий ишонамиз. Ишончимиз комилки, ижодий ёшларимиз ўз оталарининг ишларини давом эттирадиган, дономо халқ билан бирга қадам ташлаб боради.

Ҳаққ қилишга қатъий интилувчи нағизчи ёшларлар ва жангларда бўлганда қийинчиликлар қанчалар оғир бўлмасин, уларни сезмайди. Ў ўз ҳаётини идея учун фидо қилади. Чунки идея энг кескин кураш пайтида унинг учун ҳар қандай қийинчиликлардан юксак, ҳамма нарсадан банд турсин.

Кийиннинг ҳаётдаги ҳодисаларга ва тарихий воқеаларга берадиган баҳоса унинг қандайдир гоёйи позицияларда турганига ва унинг бу воқеа ҳамда ҳодисаларга бўлган муносабатига боғлиқ бўлади. Бизнинг революциямиз тўғрисида ва социалистик қурилиш тўғрисида шундай китоблар ёзилганки, булар революциянинг ва халқнинг ўзгариш-рувчилик фаолиятини «чордақдаги перазалардан туриб» кузатган кишилар томонидан ёзилган. Революция ўзларининг иссиққина уяларидан суриб чиқарган, революцияни тушунамаган ва қабул қилмаган кишилар ҳам революция тўғрисида, совет халқининг ҳаёти ва ишлари тўғрисида китоблар ёзганлар. Воқеаларнинг тўққинчи бундай кишиларни бу ўзгаришга ўзгаришга — Москвадан Кримдан, Тбилисдан ва у ердан бутун дунё бўйлаб суриб юборган. Повестларда, романларда ва хотираларда улар ўз бошларига ва ўзларига ўхшаган кишиларнинг бошларига тушган қийинчиликлар тўғрисида, улар сасиқ баллиқ ва шунга ўхшаган нарсалар ёйишга мажбур бўлганлари тўғрисида узундан-узун ҳикоя қиладилар. Ваҳоланки, ўша вақтда совет кишиларий оч-яланғоч бўлмаганларга қарамай, баъзан сасиқ баллиқ ҳам топа олмаганликлари қарамай, душманларни тортириб келтирилган. Лекин улар ҳолиямаганлар, дол фарёд, солмаганлар. Балки сабот-мафрат билан жанг қилганлар, революциянинг ғалабаларини фидокорона ҳимоя қилганлар. (Гулдурос қарсаклар).

Бизнинг партиямиз адабиёт ва саъятда партиявийлик учун доимо курашиб келди. Ў адабиёт ва саъятнинг партиялиги на партиясиз, лекин бадий ижодда масалаларда коммунистик гоёйилик позицияларда мустақим турган барча қари ва ёш арбобларини таърифлайди. Бу кишилар — партиянинг таърифларидир, унинг содиқ солдатларидир. (Қарсаклар).

Ижодий кучларимиз ўсиб, мустақилланиши учун ўз ижодийликда марксизм-ленинизмнинг гоёйида иделарини ишчилик билан ҳимоя қилаётган, ҳамма чирик, ет, душман карсаларга, улар қаердан кирган бўлишига қарамай, муро-сазиллик билан қарайдиган революцион санъаткорларнинг ягона, жангвор оиласига жиссалишлари учун биз уларни қўллаб-қувватламоқдамиз ва қувватлаймиш, улар тўғрисида ҳамхўрлик қиламиш ва ҳамхўрлик қиламиш. (Қарсаклар).

Бу ерда шоир Р. Рождественскийн сўзга чиқди. У Н. Грибачевнинг «Йўл, болалар!» деган шеърига баён қилинган фикрга кўшма қилди. Ўртоқ Рождественскийнинг нутқида фақат эъ адабиётчилар гуруҳиасига ҳамма ёшларимизнинг нафитини фидо қилади, улар ёшларнинг насхатқўларидир, деган фикр англашилди турди. Бу тўғри эмас, албатта. Бизнинг совет ёшларимиз партия томонидан тарбияланган, улар партия орасидан бормоқдалар, партияни ўз мураббийси ва йўлбошчиси деб билидилар. (Гулдурос қарсаклар).

Мен ёш шоир Р. Рождественскийга шоир-солдатни, гоёйи душманларимизни ҳатосиз, тўпна-тўғри нишонига олдига зийрак, коммунист-шоир Н. Грибачевни ўрпақ қилиб кўрсатмоқчиман. (Қарсаклар). Ўз кескин гоёйи кураш даврида, кишиларнинг онги учун, уларни қайта тарбиялаш учун кураш олиб бориётган даврда яшамоқдамиз. Бу — станок ва заводларни қайта қуришга қараганда анча қийинроқ бўлган мураккаб бир процессдир. Сизлар — адабиёт ва санъат арбоблари, — образли қилиб айтганда, — кишилар психологиясини пешловчи темирчи усталардирсиз. Сизларнинг қўлингизда кучли қурол бор ва бу қуролнинг доимо халқ манфаатларига хизмат қилиши керак. (Қарсаклар).

Агар қатъий гапирадиган бўлсак, аслида жамиятда партиячиларнинг ўзи йўл. Бинобарин, киши ўзининг партиячиллигини кўз-кўз қилса, буни партиянинг қарашлари ва

идеяларига қўшмаласлигини ниқоблаш учун, ўзига тарафдорлар орттириш учун қилади. Ўнг ашадий реакционерлар ва контрреволюционерлар партиячиллик шiori остида май-донга чиққанликлари ва кейинчаликки уларнинг буржуа-қатъиянчилиги кўришиб қолганлиги тарихда жуда кўп учрайди.

Бундай мисолларни мамлакатимиздаги ишчилар синфи ва меҳнатқил деҳқонлар Совет ҳокимиятини мустақамлаш учун олиб борган курашлари тарихидан қўллаб келтириш мумкин. Ишчи ва деҳқонларнинг душманлари турли босқинларда, турли даврларда партиячиллик ниқоби остига яширилиб, коммунистларга қарши, социализм қурилишига қарши кураш воситаларидан турлича фойдаланганлар.

Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида эсерлар, анархистлар, менъевиклар, қадетлар ва бошқа ҳаромзодалар эксплуататор ва интервентларнинг агентураси ва малайлар бўлганликларидан уларнинг иродасини фидо қилиб, революцияга қарши, Ленинга қарши, ишчи ва деҳқонлар ҳокимиятига қарши ошқора ва тўғридан-тўғри кураш олиб борилад.

Гражданлар уруши йилларида ишчилар синфи ва деҳқонларнинг душманлари лагерига капиталистлар ва помещиклар чет эл интервентлари билан иттифок бўлиб турган эдилар. Ҳамма менъевик, эсер, анархист қаланги-қасанглар контрреволюцияга хизмат қилди, унинг малайлари бўлиб қолди.

Мамлакатимиз меҳнатқиллари контрреволюция ва интервенцияга қарши олиб боришдан ишадати жанглар ўтида сиёсий тарбия мактабини ўтдилар, ҳаёт қийинчиликларидея сиёсий савод чиқариб, кишини орасидан боришини ва қай-са томонда бўлишини ўзлари ҳал қилдилар, большевикларга айландилар.

Бу нарсда А. Фермановичнинг «Чапаяв» повести ва кинофильмида, А. Серфимовичнинг «Темиз оқим» романида, А. Фадеевнинг «Тормуш» романида, Н. Островскийнинг «Пўлат қандай тобланиб» романида ва совет революцион деуачилариникининг бошқа бадий асарларида жуда яхши ва ишонарли қилиб кўрсатиб берилган. Бу ёшларининг партиявийлик гоёйи билан суронилган асарлари ҳозир ҳам катта роль ўйнамоқда, партияимизнинг идеология ишда кураш бўлиб хизмат қилмоқда. «Пўлат қандай тобланиб» китоби Кубада ва ўз озолиги ва мустақиллиги учун курашаётган бошқа бир қанча мамлакатларда жуда донг чиқарганлиги тасоддиқ эмас.

Ленин иделари ишчи ва деҳқонларнинг қалбига сингиб борган сари, коммунистларнинг халққа бўлган тасвири кучайди, совет ҳокимиятининг обрў-эътибори ортди. Революция душманлари большевикларни четта суриб ташлашга ва Советларни ўз қўлига олишга уришиб қўйдилар, улар «Коммунистларсиз Советлар» деган шioriни майдонга ташладилар.

Коммунистларсиз Советлар нима дегани? Бу — революцион мамзуну бўлмаган куруқ формадир. Контрреволюционерлар буни яхши тушунар эдилар ва «Коммунистларсиз Советлар» шioriини майдонга ташлаганларидея бетларини революцион ҳокимият органларидан олмага ўз тасвирларини ўтказиш қуролига айлантиришди, ўзларининг халққа қарши ниятларини амалга ошириш учун Советларнинг обрўсидан фойдаланишни кўзда тутган эдилар.

Гап у ёки бу ташкилотнинг қандай атиллишига эмас, балки унинг қандай сўбат юргизаётганлигига, қайси синфнинг манфаатларини ҳимоя қилаётганлигидир.

Масалан Францияда коммуналлар қўдан бор. Қўриб турбасизки, бу бошқарув органлари революционча аталган. Ваҳоланки, уларнинг моҳияти капиталистик бўлиб, улар монополистларнинг манфаатларини ҳимоя қилади. «Коммуна» деган революцион сўз Француз буржуазиясини асло қўрқинмайди, чунки унинг бошқарув органлари шу сўз билан аталади.

Ҳозир турли мамлакатларда ўзининг буржуа сиёсатини социалистик сифатга билан ниқоблаётган, қанчадан-қанча буржуа арбоблари бор. Улар социализм қурилиши ҳақида жар солиб туриб, айна замонда коммунистларни тюрма-ларга қамомқдалар, ўлдирмоқдалар, коммунистлар партияларни подпольега ўтишга мажбур қилмоқдалар ва шундай қила туриб, социализм учун курашмоқдамиз, демоклаш. Уларнинг бундай қийлаётганлигига сабаб шунки, социализм иделари барча мамлакатларнинг халқ оммаси ичига тобора кўпроқ ёйилмоқда, уларнинг онгига сингиб бормоқда.

Совет Иттифқи халқларининг намунаси халқлар учун революцион намуна бўлиб хизмат қилмоқда. Худди шунинг учун ҳам буржуазия арбоблари, айниқса сўл буржуазиянинг вакиллари социализм қуриш шioriидан меҳнатқилларни алдаш учун кенг фойдаланмоқдалар.

Биз идеология соҳасида тинч-тотув яшашга қаршимиз

Тарихий таъриба сиёсий, идеологик курашда сўзлар ва тантанали ваъдаларга ишониб бўлмайди, ана шу сўзлар ва тантанали ваъдаларни кимлар ва нима ниятда айтганлигини билиб оломоқ керак, деб ўргатади. Бунинг учун эса аввало ўз ҳаётини, ўз талантини ер юзидан меҳнат аҳлининг бахт-саодати учун курашга бағишлаган марксчил-ленинчи, эътиқодли коммунист бўлиш зарур.

Ўзини меҳнатқил халқ манфаатлари учун курашчи деб ҳисоблаб, айна маҳалда қурашётган томонлар ўртасидаги чорраҳада «яхши ва ёмон гапларга бепарволик билан қулоқ солиб» туриш ярамайди. Синфий курашга жамиятдаги барча табақалар жалб этилади, бу кураш ҳатто оилага ҳам ниқоб олиб қиради. Шундай ҳам бўладики, бир оиланинг аъзолари баринақадарнинг турли томонларида бир-бирларига қарама-қарши турадилар.

Ўзининг революцияда қатнашмаётганлигини, чунончи «инсондорларлик» мулоҳазалари билан изоҳлаётган одамлар тоғфаси бор; буни қарангки, улар ўзларига ўхшаган кишиларга қарши кўл кўтара олмас эмишлар. Ахир одамларни ўзига ўхшаган одамлар ўлдирмай, ким ўлдирарди?

Революцияни ижтимоий синфлар амада оширади. Ишчи ва деҳқонларнинг капиталистик синфий агарбиди тап-тап учун амада оширадиган революциясини энг инсонпарвар, энг инсоний ишдир. Ишчи ва деҳқонлар томонидея турди, ана шундай революцияда иштирок этиш инсонпарварлигининг энг юксак кўринишидир. Эксплуататорлар тузумини агарбиди ташламасдан туриб, меҳнатқилларни озоқ қилиб ва улар учун бахли ҳаёт яратиб бўлмайди. Меҳнатқиллар томонидея туриб курашда қатнашмаётган кишиларнинг аслида буржуазияга ёрдам бераётганликлариини тушуниб олиш қийинки, ахир. Киши ишчи ва деҳқонлар билан бирга бормаса, у муқаррар суратда ишчи ва деҳқонларга қарши боради. Буни яхшилаб тушуниб оломоқ керак, ўртоқлар! (Қарсаклар).

Коммунизм иделсини қабул қилмасиз, десалар ва ҳатто баъзан шу идеяга тарафдор бўлиб чинсалар ҳам, лекин курашда акция иштирок қилмаётган, курашувчиларнинг оёқлари остида ўралашиб юрган, ўзлари сангид қолганликларни устига бошқаларни ҳам сангиди қўётган одамлар учраб турди ва ҳозир ҳам учрамоқда.

Революция яхши ишчиларни бидиришга эмас, балки кескин ва қатъий курашдир. Революция учун уни амалга ошириш вақтидагина эмас, балки коммунизм қурилушига қадар революция ғалабаларини мустақамлаш даврида ҳам курашмоқ керак. Бу ўринда ёлғиз рефератлар, лекциялар, докладларнинг ўзи кифоя қилмайди, вазият талаб қилиб қолган кезларда отишмақдам ҳам қатнашмоқ зарур.

Ишчиларушчи кишилар синфлар курашининг мураккаб шароитида ўзлари шунини хоҳламасалар ҳам, баъзан ҳунук аҳволга тушиб қоладилар. А. В. Луначарский билан бўлган шундай ҳодисани эслатиб ўтаман. У, қўролчи ишчиларнинг душманга қарата отаётган ўқлари тарихий ёдгорликларга тегиб, уларга шикаст етказиб қўйиши мумкин, деб қўриб кетганидан В. И. Ленин ҳузурига бориб, ўз эътирозларини айтди ва ҳатто Совет ҳукумати составидан чиқаман, деб нуписа қилди. Владимир Ильич революция тўғрисидаги бундай обияетларни тасаввурини маҳал қилган эди. Шундан кейин Луначарский билан ҳам буни тушуниб олди. Шу муносабат билан ўртоқ Эренбург тўғрисида бир неча оғиз сўз айтмоқчиман. Ўзининг ёшларига қараганда, шундай вақтлар бўлганки, ўртоқ Эренбург Парижга В. И. Ленин ҳузурига бориб ва В. И. Ленин уни хайрихоҳлик билан қабул қилган. Ўртоқ Эренбург ҳатто партияга ҳам кирган, кейинчалик эса партиядан четлашиб кетган. У социалистик революцияда бевосита иштирок қилмаган, чамаси, четдан кузатувчи киши позициясида турган бўлса керак. Ўртоқ Эренбург ўзининг: «Одамлар, йиллар, ҳаёт» деган эсдаликларидея бизнинг революциямизга ва шундан кейинги бутун социалистик қурилиш даврига худди ана шундай позицияларда туриб баҳо беради, десак ҳақиқатини бузмаган бўламиз, деб ўйлаймиз.

Коммунизм қурувчиларнинг сафарларида бўлиб, ўз та-

санъатига ҳақиқатда нисбатан бўй беришини қани бир таҳлил этиб қўрайлик. Аввало бизнинг социалистик санъат соҳасидаги революцион ғалабаларимизга зарба берилган бўлур эди. Кураш мантикага асосан ишнинг шу билан туғаллашиш амримаҳол эди. Ана шу кишилар куч тўллаб олган, революцион ғалабаларга қарши чиқишга уринишлари эҳтимолдан узок бўлмас эди.

Идеология соҳасида тинч-тотув яшаш марксизм-ленинизмга ҳиёнат қилиш, ишчи ва деҳқонларнинг ишига ҳиёнат қилишдир, деб мен илгари ҳам гапириб ўтган эдим. Совет жамияти ҳозир шундай босқичда турибдики, мамлакатдаги барча социалистик миллатларнинг, халқ барча табақаларининг — ленинчи партия раҳбарлигида муваффақият билан коммунизм қураётган ишчилар, колхозчилар, интеллигенциянинг тўлиқ моёлиги биринга эришилди.

Халқимиз ва партиямиз ана шу моёлиги бирликка қийлаётган ҳар қандай хуружларга тоқат қилиб тура олмайдилар. Бизга идеологияларнинг тинч-тотув яшашини мажбур қилган қийлинишга уриниш ана шундай хуружнинг кўринишларидан биридир. Мана шунинг учун биз ана шу бузғунчи иделарга ва бу иделарини ташувчиларга қарши ўт очмоқдамиз. Бу масалада эса ҳаммамиз бирдам эъанлигимизга ишонаман. (Давомли қарсаклар).

Халқ ҳам адабиёт юрган кишиларини эса биз ўйлаб кўришга, ўз хатоларини таҳлил қилиб, шу хатоларининг моҳиятини ва келиб чиқиш манбаларини тушуниб олишга, ўз хатоларини бартараф қилиб, партия билан биргаликда, умумий сафда, марксизм-ленинизмнинг қизил байроғи остида коммунизм қурилишида актив қатнашишга, социалистик маданият, адабиёт ва санъатнинг ютуқларини кўпайтиришга ҳақиримиз.

Абстракционизм, формализмнинг айрим тарафдорлари уларнинг социалистик санъатда яшаш ҳуқуқини ёқлаб чиқмоқдалар. Абстракционизм, формализм — буржуа идеологиясининг формаларида биридир. Баъзи бировлар, шу жумладан, ҳаёт таърибаларига эга бўлган ижодий ҳодимлар буни тушунамаётганликлари учун афсусланишга тўғри келади.

Ўртоқ Эренбургнинг асдалиқларига шундай жой бор. Уни келтириб ўтаман: «Қўдан-қўл адабий экспансия: ком-футлар, имажинистлар, пролеткультишлар, акспрессионистлар, фунтлар, беспредметниклар, презентистлар, акцидентистлар ва ҳатто ҳеч нарсачилик бўлди. Баъзи бир назариё-чиқлар биргаликда аҳмоқона гапларни кўтариб юрдилар, албатта... Лекин мен ўша олис даврни ҳимоя қилмоқчиман».

Кўришиб турибдики, асдалиқларнинг автори «сўз» санъат деб аталган санъат намоидаларига зўр хайрихоҳлик билан қарайди ва ана шу санъатни ҳимоя қилишни ўз олдида назифа қилиб қўяди. Қимдан ҳимоя қилмоқчи? — деган савол туғилди. Чамаси, бизнинг марксизм-ленинча таъкидла-миздан ҳимоя қилмоқчи бўлса керак. Бундан мақсад нима? Афтидан, бизнинг замонавий санъатимизда ана шундай ёки шунга ўхшаб ҳодисаларнинг бўлиши мумкинлигини қатъий туриб ҳимоя қилиш учун қийлаётган бўлса керак. Бу нарсани эътироф этиш бўлур эди. Ўртоқ Эренбург идеологияда қўлол қот қилипти ва буни тушуниб олишга унга ёрдам бериш бизнинг вазифамиздир.

Ўртоқ Евтушенко ўтган сафарги учрашувимизда абстракционизмни ҳимоя қилиб чиқди. У ўзининг позициясини реалистлар орасида ҳам, формалистлар орасида ҳам яхши одамлар бўлади, деган гап билан асослаганга уриниб, бунга санъат ҳусусидаги қарашлари бир-бирдан кескин фарқ қилган, кейинчалик эса революция учун жангда қатнашиб, бир оқонда ҳалок бўлган қубалани икки рассомнинг ҳаётини мисол қилиб кўрсатди. Битта-яримта учрайдиган воқеа сифатида ҳаётда ана шундай факт бўлиши мумкин.

Тамомила қарама-қарши характерга эга бўлган мисолни келтирса бўлади. Гражданлар урушидан кейин Украинадаги Артемовск шаҳрида қийин-қийин бир формалистик ёдгор-лик қурилган эди, қубийт ҳайкалларот Кавалеридея ана шу ёдгорлиқнинг автори эди. Ўзи муқдир нарсас бўлса ҳам, қубистлар ундан зақилланган эдилар (уруш йилларида ёдгор-лик бузилиб кетди). Формалистик ёдгорлиқнинг автори фа-шистлар босиб олган территорияда қолди, муносоиб ишлар қилди. Вас шундай экан, ўртоқ Евтушенко келтирган мисол унинг қарашларини тасдиқлаш учун жиддий далил бўла олмади.

Ўртоқ Евтушенконинг абстракционизмга нисбатан тутган позицияси, аслидан олганда, ўртоқ Эренбург ҳимоя қилган қарашлар билан бир хилда бўлиб чиқти. Бу киши эътироф этиб, афтидан, партияимиз сиёсатида халқ кўл нарсани тушунамаётганга ўхшайди, санъат масалаларига доир қарашларда бекарорлик, турғунчилик кўрсатилти. Ленин унинг Идеология комиссияси мажлисида сўзлаган нутқи у ўз ик-килашларини бартараф қила олади, деган ишотч туғилди-моқда. Мен ўртоқ Евтушенкога ва бошқа ёш ёзувчиларга омманинг ишончини қадрлангиз, арзон шухрат топиш йўлини қидирмангиз, ўзингизни обиятелларнинг табиятлари ва дидалярга мослаштирмангиз, деб масъаҳат бермоқчи эдим. (Давомли қарсаклар). Ўртоқ Евтушенко, ўз хатолариниғига ийор бўлишдан уялман. Душманлар сизнинг ҳақиқатда нима-лар дейишдан қўрқман. Сиз шунини равшан англаб ол-моғингиз керакки, агар биз принципал позициялардан че-кинаётганлигиз учун сизни танқид қилсак, душманлар сизни мақтай бошлайдилар. Агар ипимизнинг душманлари ўзларига ёққан асарларингиз учун сизни мақтай бошласа-лар, халқ сизни ҳақоний суратда таъкид қилади. Вас шундай экан, ўзингизга қайси бири маъқулоқ бўлишини тан-лаб олинг. (Қарсаклар).

Коммунистик партия абстракционизмга ва санъатдаги бошқа қар қандай формалистик бўзиллишларга қарши курашмоқда ва кураша беради. Биз формализмга муносабатда бетафар тура олмаймиз. Мен Америкада бўлган вақтимда алафандай рассомлар улар машҳур, ёки машҳур эмасми, билинмаган, менга сурат совға қилишди. Ана шу аниқ-бунини кеза сиратда кўрсатдим. Ана шу одамлар менга ҳушман бўлмас эканми, йўқса улар ўз меҳнат асар-ларини менга инъом қилмаган бўлишлар эди. Лекин шундай бўлганда ҳам, мен ўзимга инъом қилинган совгани юксак дурдона ёки умуман тасвирий санъатнинг дурдонаси дея олмаيمان.

Айтинларчн, бунда нима тасвирланган? Шаҳарнинг қўри-тепасидан қарагандаги манзараси чизилган, дейишди. Қайёқа агарбиди қараманг, ҳар хил рафдаги чиққилардан бўлак ҳеч нарсани кўра олмайсиз. Тағин бу аниқ-бунинг номи сурат эмиш.

Ана шундай «дурдона»дан айна бирини олайлик: тўртта кўз қўришиб туради, кўзларнинг сони, эҳтимол, бундан ҳам кўпроқдир. Бунда даҳшат, қўриқч тасвирланган, дейишди. Абстракционистлар санъатни нақадар беаънигарчиликка олиб борапти! Бу — Америка рассомчилигининг намуна-ларидир.

Мана, ўзимизнинг архитектура санъатимиздан олганин бир неча мисоллар. Москвада, Сокольниковда Русакон номли клуб бор, бу клуб архитектор ўртоқ Мельниковнинг про-ектига асосан қурилган. Бу бар ҳалогга ўхшасга бўлаверадиган беаъни, ўнағисиз ишшоотдир. (Залда жоланиш). Лекин бир вақтлар уни прогрессив янгилик деб кўрсатишган эди.

Москвада архитекторлардан Алабян ва Симбирцевлар проекти асосида қурилган Совет Армияси театри ҳам архи-тектурода формага бепаросатлик билан берилиб кетшини намунаси бўла олади. Катанович бундан қийрали юлдуз ша-қилда театр қуришда аҳмоқона қийрали архитекторларга мажбур қилиб қилдилар эди. Беш қийралли юлдузнинг символ, эмблема бўлиши бошқа гап-у, амалда фойдалан-ладиган бинонинг юлдуз шаклида қурилиш бошқа гап. Бу бинода қанчадан-қанча кераксиз бурчаклар, бефойда май-дон бор!

Совет Армияси театри биноси энг фаросатсизлики билан қурилган бино бўлса керак. Иш шундай бўлган эди: Катанович ўзининг фикрини Сталинга маълуф қилган, бу фикр Сталинга маълуф бўлган ва бинони беш қийралли юлдуз шаклида қуришга қарор қилинган. Бу юлдузга ҳеч ким қўр-мадан ва кўра олмайд: уни оммондан кўриш мумкин. (Залда култи). Бу — аҳмоқона фикр, санъатда ва турмушда гўзал ҳамда оқилона нарсалар тўғрисидаги хом-хатафа тушу-наларининг натижасидир.

Ўқимчилик одамлар нима учун, қандай сабаб билан май-навозчилик, тангиллик қилиб юришганини, энг беаъни нарсаларни санъат асари деб кўрсатмаётганини сира ақлга сиғдириб бўлмайди. Ҳолбуки, уларнинг атрофидида ҳаёт табиини, тўқилантирувчи нафосатга тўлиб-томиғандир.

Янги йил арафасида мен шаҳар ташқарисидан Москва-га қайтиб келдим. 31 декабри саҳар пайтида бошлаб кун бўйи ўрмонда ўтказдим. Бу — рус кишининг, айни рус кишининг латофати, энг гўзал бир кун эди, чунки Россияимиздаги сингари қиш ҳамма жойда ҳам бўлавер-майди. Бу, албатта, миллатга хос ҳодиса эмас, балки ик-лимда ўз берадиган табиий ҳодисадир, шунинг учун га-пларни тўғри тушунишларингизни сўрайман. (Залда култи. Қарсаклар).

Ўша кунги ўрмон жуда гўзал эди. Унинг гўзаллиги шундан иборат эдики, ўрмонни қалин киров босган эди. Ёшлик чоғида «Огонёк» журиладида босилган бир ҳикоя-ни ўқиганим эсимда. Хикоянинг автори ким эканлиги ёди-да йўл, ҳикояда «ёқимли, кумушсимон нўланалар» деган сўзлар бор эди. Автор ким либосига бурманган боғни тас-вирлаган эди. Ҳикоя яхши ёзилган бўлса керак, ёки эҳ-

тимол, ўша вақтда менинг адабиётга нисбатан талабча-лигим пастроқ бўлгандир, аймо ҳикоя менга ёққан эди ва ундан олган таассуротим ҳозир ҳам хотирамда яхши сақ-ланиб қолган. Ким либосига бурманган даҳатларининг тас-вири менга айниқса ёққан эди.

Янги йил арафасида кишини ўрмон шуналар гўзал эди-ки, у менда кучли таассурот қолдирди. Эҳтимол, қўла-қалар ҳам кумушсимон бўлмагандир, ўрмон менда қолдир-ган чўқур таассуротни фидолаш учун сўз топа олмаймак. Мен кўш чикишини, киров босган ўрмонни кўздан кечири-дим. Ўрмонда бўлган ва ана шундай жонли манзараларни ўз кўзи билан кўрган кишиларнинг бу гўзаллигини тушу-ниши мумкин. Санъатдорнинг афзаллиги ҳам шунданки, унинг ўзи тўқилантирувчи манзараларни гавдалантира олади, лекин бундай истиснодга ҳар ким ҳам эга бўлавер-майди.

Мен ўз ҳамроҳларимга бундай дедим: мана бу арча-ларга, уларнинг либосига, мана шу оғиб шўъласида ян-қираб ўйнаётган қор парчаларига бир назар ташлаг, булар нақадар аниқ ва гўзал! Модернистлар, абстракционистлар эса мана шу арчаларни оёғини оммонда қилиб чиқомчи бўладилар ва буни санъатдаги янги, прогрессив нарсас дейдилар.

Бундай санъатнинг қачон бўлса ҳам нормал одамларга манзур бўлиши, одамларнинг рассомлар асарларида гавда-лантирилган ва клубларимизнинг, маданият ўқимларининг залларини, уй-койларимизни беэаб турган ақибой табият манзараларидаги заъқ олиш имкониятидан маҳрум бўлиб қолтиши мумкин эмас.

Балки баъзи бировлар Хрушчев санъатда фотография, натурализмга даъват этипти, дейишар. Йўқ, ортоқлар! Биз, реал дунёни унинг барча ранг-баранг бўёқлари билан ҳақоний эъ эътирувчи ёрқин бадий ижодкорликка ча-қирамиз. Шундай санъатига нисбатан одамлар кувонч ва ҳузур-ҳаловат бахш этиши мумкин. Ишон бадий идронлаш қо-билиятини ҳеч қачон йўқотмайди! ҳамда ҳар қандай аниқ дунё билан бўлиб қўйиши мумкин бўлган жияркан аниқ бўлиларининг санъат асарларида ниқоби остида тақдим эти-лашга йўл қўймайди. (Қарсаклар).

Ҳеч шубҳа йўқки, ана шу қилдиган «новаторларга» зар-ба бериш учун халқнинг кучи етди. Бундай «новаторлар» орасидаги фаросатини йўқотиб қўймаган кишилар эс-хуш-ларини йиғиб оладилар ҳамда халққа хизмат қилиш йўлига ўтиб, меҳнатга қаровчи, шодлик йўли бадий полотнолар яратадилар.

Нима са

ЎРТОҚ Н. С. ХРУЩЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши 1, 2 ва 3-бетларда)

Музыка инжодкорлигида жиддий камчиликлар ҳам бор. Жаз музикани ва жазларга берилиб кетила бошлаганини нормал ҳол деб ҳисоблаб бўлмайди. Ўзини жазлар учун ёзилган ҳар қандай музикага қарши деб ўйлаш керак эмас, жазда ҳам жаз бор ва уларга ёзилган музика ҳам ҳар хил бўлади. Дунаевский жазлар учун ҳам яхши музика ёза олар эди. Леонид Утесов раҳбарлигидаги жаз ижро қилган баъзи бир қўшиқлар менга ёқди. Лекин кишини жиркантирадиган, кишининг меъдасига тегадиган музика ҳам бор.

РСФСР Композиторлар союзининг пленумидан кейин ўртоқ Шостакович бизни Кремль театрида концертга таклиф қилди. Гарчи, иш билан жуда банд бўлсак ҳам, музика эшитишга бордик. Ўзига концерт қизик бўлади, дейишди. Ҳақиқатан ҳам концертда қизик номерлар борлигига қаноат ҳосил қилдик. Лекин шунинг кетидан нима учундир аввал битта жазни, кейин иккинчисини, учинчисини, сўнгга учаласини бирга қўшиб саҳнага чиқаришди. Ҳатто яхши нарса ҳам агар қўлайиб кетса, одамга сингиси қийин бўлади, мана шундай босимдаги жаз музикасига эса сира тоқат қилиб бўлмайди. Янширари десам бўлиб йўқ.

Кўпи йўқ музика кишини фақат ёқинтиришдан бўлак нарсасга аярайди. Тўшумаслик орасида шундай бўлади, дейишди. Дарҳақиқат, шундай жаз музикаси борки, уни тўшуниб ҳам бўлмайди, эшитинг ҳам келмайди.

Мамлакатимизда Гарбдан олиб келинган баъзи бир замонавий деб аталмиш рақслар эътироз тугдирмоқда. Мен мамлакатни кўп айланиб чиққанман. Рус, украин, қозоқ, ўзбек, арман, грузин рақсларини ва бошқа рақсларни кўрдим. Бу шундай чиройли рақсларки, кўриб хурсанд бўласан, киши. Замонавий янги рақслар деб аталмиш рақслар эса қандайдир беёблик, телба-тескари ҳаракатлардан бўлак нарсаси эмас! Бундай бемазагарчиликни фақат триүүлларнинг масхабида кўриш мумкин, дейишди. Бунга тасдиқлай олмаيمان, чунки ўзим ҳеч қачон уларнинг йиғиларида бўлган эмасман. (Залда кулди).

Маълум бўлишича, ижодий ҳодимлар орасида шундай ёшлар учрамоқдаки, улар йўқ музикада куй яшаш ҳуқуқини йўқотиб қўйди ҳамда унинг ўрнини «яңги» музика — «додекафония», шовкин-сурнал музикаси эгаллади, деб исботлашга беҳуда уринмоқдалар. «Додекафония» деган сўзнинг маъносини нималигини нормал одамнинг тўшунгани қийин, лекин, афтидан, канокфония сўзи нима маънони билдирса, бу ҳам ўша маънони англатса керак. Биз эса ана шу канокфония деган нарсани музикадан бутунлай сўпуриб ташлашимиз. Ўзининг ҳалқимиз бундай ахлатни ўзига гоёвий қўроқ қилиб ололмайди.

Овозлар: Тўғри! (Қарсақлар).

Биз жангда ва меҳнатда жасоратда даъват этувчи илҳомбахш музика тарафдоримиз. Янганта кириб кетаётган соддат ўзига керакли нарсаларни олади ва ҳеч қачон оркестрни қолдириб кетмайди. Поход пайтавратда оркестр кишиларга илҳом бериб туради. Социалистик реализм позицияларида турган, турмушдан, ҳалқнинг курашидан акралаб қолмаган ва ҳалқдан мадад олаётган композиторлар ана шундай оркестрлар учун музика яратадилар ва яратмоқдалар.

Ленин партиясининг раҳбарлиги—барча муваффақиятларимизнинг гарови

Айрим ҳодимлар ўртасида шахсининг қандайдир абсолют эркинлиги тўғрисида гап-сўзлар юртанглигини эшитиш мумкин. Мен бу ерда нима назарда тутилаётганлигини билмайман. Лекин шахсининг абсолют эркинлиги ҳеч қачон, ҳатто коммунизм тўла қурилган вақтда ҳам бўлмайди деб ҳисоблайман. «Биз «абсолютларга» ишонмаймиз», — деб жавоб берган эди ўз вақтида Владимир Ильич Ленин «абсолют эркинлик» тарафдорларига (Асарлар, 32-том, 565-бет). Ўшарлар, коммунизм вақтида ҳам бир кишининг иродаси бутун коллективнинг иродасига бўйсунгани лозим. Агар шундай бўлмаса, анархистларча ўзбошимчалик жамият ҳаётига парокандалик солади ва уни издан чиқарилади. Ташвиш, етакчи куч бўлмаса, социалистик жамиятга эмас, балки ҳар қандай жамият ҳам, ҳар қандай ижтимоий система ҳам, ҳатто кишинининг энг кичкина коллективи ҳам аяш оломайди.

Ижтимоий тараққиётнинг барча босқичларида, ибтидоий ҳолатдан бошлаб кишилар тирчиликнинг восталарини топиш учун коллективларга бирлашганларки, бунинг исботи қилиб ўтиришнинг ҳолати йўқ. Ўзининг замонавида, атом, электроника ва кибернетика, автоматика, потон линиялари замонасида эса моддий ишлаб чиқариш соҳасида ҳам, маънавий ҳаёт соҳасида ҳам ижтимоий система барча эволюларнинг аниқ ишлаши, идеал даражада бир меъёрга ва ўшқоққа бўлиш аниқсиз талаб қилинади. Фақат шундай шартлардагина фаннинг инсон томонидан яратилган ҳамма ютуқларидан фойдаланиш ва уларни инсоннинг ўзига хизмат қилдириш мумкин.

Коммунизмда ижтимоий тартибни бузиш, коллективнинг иродасидан четга чиқиш ҳоллари бўлиши мумкинми? Мумкин. Ленин ҳамаси, бундай ҳоллар жуда наман-кам бўлса керак. Психик касаллигини ҳоллари бўлмайди ва руҳий кал сал кишилар турмуш қондаларини бузувчиларга айлана олмайдилар деб ўйлаш аямайди, ақлдан озган кишиларнинг хатти-ҳаракатлари қарши, қандайдирнинг билмайман, лекин бирор чора қўришга керак. Ахир, ҳозир ҳам ақлдан озган кишиларнинг тирчиликларидан ва шу билан уларнинг тўшолоқ қилиниши йўл қўймайдиган ҳамда ўзига ва атрофдагиларга зарар етказишига йўл қўймайдиган восталар бор-ку.

Ҳозирги шароитда бизга мамлакат ичидан ўтмиш сарқитларига қарши қаттиқ кураш олиб боришга ва халқроқ майдонда уюшган синфий думпаннинг ҳужумларини қайтаришга тўғри келмоқда. Ўзининг ана шу нарсани бир минут ҳам унуттишга ҳаққимиз йўқ. Вақолаҳини, баъзилар бизни идеология соҳасида тинч-тотув яшаш йўлига солиб юборишга, «абсолют эркинлик» деган чирик идеяни майдонга ташлашга уринмоқдалар. Агар ҳар бир киши ўзининг субъектив қарашларини ҳамма учун қонда тарикасида жамиятга тикиштира берар экан ва ба қарашларини социалистик жамиятнинг ҳамма учун умумий нормаларига қарама-қарши ўлароқ амалга оширишга ҳаракат қилар экан, бу албатта кишиларнинг нормал ҳаётини, жамият фаолиятини издан чиқаришга олиб бориши мумкин. Жамият ҳеч кимнинг анархисиз ва ўзбошимчилигига йўл қўя оломайди.

Социалистик жамиятнинг раҳбар кучи — Совет Иттифоқи Коммунистик партиясидир. У бутун совет ҳалқининг иродасини ифода қилади, бинабарин ҳалқнинг гўб манфаатлари учун кураш КПСС фаолиятининг максасидир. Ҳалқ партияга қаттиқ ишонади: партия бу илҳомни ўз қураши билан қон тўқиб қўлга киритган ва қўлиб киритмоқда. Ўшарлар, партия ҳалқ манфаатларига тўғри келмайдиган ҳамма нарсани коммунизм қурилиши йўлидан улоқтириб ташлаб беради. (Давоми қарсақлар).

Биз гуманизм масаласини тўшуниб олинмиш, бу ким учун яхши ва ким учун ёмонлигини тўшуниб олинмишми? Лекин, биз мустақил ҳам биз бошқа ҳамма масалалардаги каби синфий нуқтага назардан, меҳнаткашларнинг манфаатларини ҳимоя қилиш позицияларидан тўриб ёйдомасан. Ёр юзиди синфлар мавжуд экан, ҳаётда абсолют яхши нарсас бўлмайди. Буржуазия учун, империалистлар учун яхши бўлган нарсас ишчилар синфи учун ёмондир ва аксинча, меҳнаткашлар учун яхши бўлган нарсани империалистлар, буржуазия тан оломайди.

Биз ҳамма, аниқсиз бизга идеология соҳасида тинч-тотув яшашни тикиштиришга ҳаракат қилаётган кишилар бизнинг принципларимизни яхши тўшуниб олинмаганини истар эдик. Сиедстада ҳазил кетмайди. Кимки, идеология соҳасида тинч-тотув яшаш идеясини тарғиб қилар экан, у объектив равишда антикоммунизм позициясига тоғиб кетади. Коммунизм думпалари бизнинг гоёвий жиҳатдан кулоқсизланганимизни истайдилар. Улар ўзларининг бу ёвуз максасларига идеологияларнинг тинч-тотув яшашни пропаганда қилиш орқали, улар биз томонга кириштиришга тайёган ана шу «тройни оти» ёрдами билан эришишга уринмоқдалар.

Ипюнчики коммунист, социализм ва коммунизм думпаларининг марксист-ленинчи идеологиясига қарши қаратилган ҳар қандай хатти-ҳаракатлари мамлакатимиз ишчилар синфи, колхозчи деҳқонлари, ҳалқ интеллигенциясининг гоёвий ва сиесий жиҳатдан монолит бирлигига урилиб парчалаб кетади. (Гулдурос қарсақлар).

Матбуот ва радио, адабиёт, расомлик, музика, кино, театр — партиянинг ўткир гоёвий қурулдири. Шунинг учун партиямиз ўзининг бу қурули ҳамма вақт, жангга тайёр бўлиши тўғрисида, думпаларга аёвсиз зарба беридаган бўлиши тўғрисида қайғурди. Партия ҳеч кимнинг бу қурулини ўтмаслаштиришга, унинг тасир кучини бўшаштиришга йўл қўймайди.

Ўзининг санъатда тутган сиебатимиз, абстракционизмга, формализмга ва ҳар қандай бошқа буржуа бўзилишларига қарши мурасанс бўлиш сиебати — биз гоёшмай ўтказиб келган, ўтказаетган ва ўтказад берадиган ленинчи сиебатидир. (Қарсақлар).

Владимир Ильич Ленин адабиёт билан санъат ишчи ва деҳқонларнинг манфаатларига, ҳалқ манфаатларига хизмат қилмоғи керак, деган эди.

Владимир Ильич сўл санъат деб аталган ва баъзи бирорлар маҳиялар ўқитган санъатини энг беаъали, энг гафий табиий ва қовшмаган алқандозлик деб аталган эди. Ҳозир гўё Ленин санъатдаги формалистик машларга нақ бўлмаса хайрхошчи билан қараган эди, деган афеона тарқатилмоқда. Афуски, Лениннинг санъат ҳусусидаги қарашларига доир ёлгон гапларни тарқатишга ўртоқ Эренбург ҳам бош қўшди. У ўз эсдаликларига бундай деб ёзди. «Лениндан қизил тайфони Биринчи майга беаъаличи «сўл» расомларга тоширса бўладики, деб сўраган пайтда, Владимир Ильич: «Мен бу ишда мутахассис эмасман, ўз дидимни бошқаларга мажбуран қабул қилдиришни истайман», деб жавоб қайтарганини А. В. Луначарский менга қўқоқ қилиб берган эди».

Бу ўрида ўртоқ Эренбург китобхона гўё Ленин совет санъатида турли гоёвий йўналишларнинг готув яшашни ижтимоийлигига йўл қўйган эди, деган гапларни шамма қилади.

Бу гапнинг нотўғри, ўртоқ Эренбург! Худди Лениннинг ўзи адабиёт ва санъатнинг гоёвийлиги ва партиявийлиги принципини илгари сурганлигини сиз яхши биласиз. Совет ҳокимияти позициясида, ычилар сиефининг иши учун кураш позициясида, коммунизм галабаси учун кураш позициясида қаттиқ турган Горький ва бошқа ёзувчилар бунинг кейинчилик қизғин қўллаб-қувватлашган эди.

Владимир Ильич Ленин Максим Горькийнинг «Она» повестида партиявийлиги, гоёвийлиги ва бадий маҳорати учун юксак баҳо берган эди.

Бадий асарларнинг кучи — бадий маҳоратда, гоёвий позицияларнинг равшанлиги ва лухталиқидир. Ленин маълум бўлишича, бу нарсга ҳамма ҳам ёрбермас экан. Батдан риторикатга ва насхатбошликка қарши кураш ишқоби остида адабиёт ва санъат асарларининг гоёвий равшанлигига ҳужум қилмоқдалар. Некрасовнинг «Новий мир» журналида босилган «Океанинг икки томони бўйлаб» деган хатираларида бундай кайфиятлар очирқор шалда намоеи бўлди. У, ҳали эканларга чиқарилмаган «Ильич заставаси» деган фикрларга баҳо бериб, бундай деб ёзди: «Мен ҳамма нарсани тўшунмадиган, ҳамма нарсасга пухта, равшан жавобни тайёрлаб қўйган кекса илчини оппоқ мўйлабидан тортиб экранга олиб чиқмаганликлари учун Худиев билан Шпалниковдан беҳад миннатдорман. Бамарти, ана шу илчи ўзининг насихатлари билан пайдо бўлиб қолганида, қарти на расво бўлур эди».

Овозлар: Шармандалик!

Бунинг тагин совет ёзувчиси совет журналида ёзпти! Кекса илчи тўғрисида боёнларга ҳурматсизлик руҳида ёзилган бундай нарсаларни галабаламасдан ўқиш мумкин эмас. Шундай оҳангда гап юритишни совет ёзувчиси учун мутлақо йўл қўйиб бўлмайди бир ҳол деб ўйлайман.

Бунинг устига мен тила олган хоғирларга санъатдаги ҳусусий бир воқеага нисбатан бўлган муносабатинга ифода этилмасдан, балки санъатимиз учун мутлақо мақбул бўлмаган принцип эълон қилинган. Бунга гоёт кескин эътироз билдирмаслигимиз мумкин эмас.

Совет адабиёти ва санъати Коммунистик партия ва унинг Марказий Комитетининг бевосита раҳбарлигидан ривожланимда. Партия ўз ҳаётини, ўз ижодиятини Ленин партияси ва ҳалқ билан чамбарчас боғлаган ажойиб, истеъдодли ёзувчилар, расомлар, композиторлар, кино ва театр ҳодимларини тарбиялаб етиштирди.

Партия, ҳалқ, Ленин — бир-биридан ажралмаслар. Ленин илчи партия ва ҳалқ ишлари, Ажойиб шоир Владимир Марковский бу ҳақда жуда яхши айтган эди:

Партия ва Ленин қондош-эғизак —

Она-тарих учун қайбири қиммат?

Ленинни англаймиз партия десак,

Ленин деганимиз партия демек.

Ленин партияси — ҳалқнинг илғор қисмидир, синалган жаңговар авангардидир. Мамлакатимизнинг ҳар бир граждани ким бўлишини қатъи назар: ишчимиз ё колхозчи, олимим ё ёзувчи, расомим ё композитор — ўз ҳалқининг ўғил-қизларидир. Шунинг учун ҳам улар ўзларини ҳалқ ҳаётидан четда, унинг яратувчилик фаолиятдан четда тасаввур қилмаётганлар. Санъатдаги партиявийлик ва ҳалқийлик бир-бирига зид келмайди, булар иккови бир бутунни ташкил қилади!

Ҳали жамиятдаги ўз ўрнини ана шу тахлитда тушуна олмаган ижодий ҳодимларнинг бу нарсани яхши англаб олишларига ёрдам бериш керак.

Дирижёр — оркестрда барча асбобларнинг ўзаро ҳам-оҳанг ва муносив янграшнини қузатиб тургани каби партия ҳам ижтимоий-сиесий ҳаётда барча совет кишиларнинг куч-гайратларини ягона максас сари йўналтиради.

Социалистик жамият раҳбар куч бўлган партия орқали кишининг нормал ҳаёт кечирлишига тўшунлиқ қилувчи гоёвларни бартараф қилади ва коммунизм қуриш учун зарур бўлган моддий, маданий, гоёвий шарт-шароитларини вужудга келтирилади.

Партия формалистик бўзилишларни танқид қилар экан, бунинг жамиятнинг маънавий ҳаётида муҳим рол ўйнаовчи адабиёт ва санъатни ривожлантириш манфаатларини кўзда тутиб амалга оширади.

Партия адабиёт ва санъатда ҳалқни илҳомлантирувчи ва унинг кучларини жишлантирувчи асарларини қўллаб-қувватлади. Жамият ўз манфаатларига зид бўлган асарларни қоралашга ҳаққидир.

Биз ҳаммамиз ҳалқ яратган неъматлар ҳисобига яшаемиз. Бинабарин, бунинг аёвсизга ҳалққа хизмат қилишимиз керак. Ҳар бир киши худди асалари каби жамиятнинг моддий ва маънавий бойликларига ўз ҳиссасини қўшиб, уни қўлайитиб бориши лозим. Бу гапга қўшмаймиз, бу — шахсга зўрлик қилишдир, илгариги замоналарга қайтишдир деб айтувчи кишилар топилиб қолиши мумкин. Бундай кишиларга жавобан мен: биз шахсининг манфаатлари жамият манфаатлари билан ўйгун бўлган, манфаатлари бир-бирига зид келмайдиган уюшган социалистик жамиятда яшамокимиз, деб айтман.

Партия сиебати умуман бутун жамият манфаатларини, бинабарин ҳар бир айрим шахсининг манфаатларини ҳам ифода қилади, партия сиебатини эса партиянинг ишловини қозонган, унинг ваколати билан партия сиезди томонидан сайланган Марказий Комитет амалга оширади. (Гулдурос қарсақлар).

Бадий ижодият масалаларида партия Марказий Комитети ҳаммадан — энг кўп хизмат қўсатган ва энг машҳур адабиёт ва санъат ҳодимидан ҳам, эиндигина шу соҳага кирган ёш ижодий ҳодимдан ҳам партия йўлини гоёшмай амалга оширишни талаб қилади. Сўнгги вақтда совет жамиятининг шахсга сиегини даврдаги ва ҳозирги кундаги ҳаёт тўғрисида қилишга асарлар адабий-бадий журналидадан эълон қилиниши, шунингдек нашриётлар томонидан босиб чиқарилиши, ёзувчиларнинг ўғимшидан қилин ва мураккаб ҳола-дисларни тўшунтириб беришга интилиш батамом қонуний бир ҳолдир. Маълумки, партия Марказий Комитети жуда кескин тақийдий характерга эга бўлган бир қанча асарларни қўллаб-қувватлади.

Лекин шунинг ҳам айтиш керакики, шахсга сиегини билан боғлиқ бўлган воқеа ва ҳодисалар ҳамда партия ХХ сиезидан кейин ҳалқнинг ижтимоий, сиесий ва маънавий ҳаётида юз берган ва юз бораётган принципни, тўз ўзгариларининг моҳияти, бизнинг фикримизга, юмшатиб айтганда, ноаниқ, тўғрисида қилиб айтганда, нотўғри, бир томонлама ёритилган китоблар ҳам чиқариломоқда. Мен ўртоқ Эренбургнинг «Эрувгарчилик» деган повестиини шундай китоблар жумласига киритар экан.

Эрувгарчилик деганда табиатгаи бетаини, мумкам пайт, ҳароратини ўзгартиб туриши, об-ҳаво қандай ва қай йўсунда бўлишини олдиндан айтиш қийин бўлган бир вақт кўз олдиндага келади. Бундай ақлий образ воситаси билан Сталин вафотидан кейин совет жамиятининг ижтимоий, сиесий, ишлаб чиқариш ва маънавий ҳаётида юз берган принципал ўзгариларининг моҳияти ҳақида тўғри фикр ҳосил қилиш мумкин эмас.

Ҳалқимиз олдида коммунистик эртамизнинг ёркин, равшан истиқболи очилди. Ҳозирги авлод коммунизмда яшашни англашнинг ўзи совет кишиларининг қалбини ўз мам-

лакатидан фахрлини туйғуси билан тўлдирди. Уларни коммунизм йўлида наҳрамонона меҳнат қилиши илҳомлантиради. Ҳозир мамлакатимиздаги ҳамма кишилар эркин янафа оломоқдалар. Бир-бирларига ишонч билан, шубҳалармай қарайдилар. Ўзларининг ҳозирги кунлари ва келажакларидан кўнглилари тўқ; бунинг уларга бутун ҳаёт тузумимиз таъминлаб бермоқда.

Коммунистик партия Сталин шахсига сиегинининг оқи-батларини тугатиб, меҳнаткашларнинг ташаббуси ва активлигини бўғиб қўйган барча гоёвларни ўртадан олиб ташлади ҳамда ҳалқнинг ижодий кучларини ривожлантириш учун энг қулай шароитлар яратиб берди.

Партия ва ҳалқ ҳаётида янги давр бошланди. Партия шахсга сиегинининг зарарли оқибатларини бартараф қилар экан, партия ва давлат ҳаётининг ленинчи нормаларини тиклаш, социалистик демократияни янада ривожлантириш ва барча кучларни кенг аяш олдиришдан коммунизм қурилишига сафарбар қилиш йўлини гоёшмай амалга ошириб келди ва амалга оширмоқда. (Давоми қарсақлар).

Лекин буларнинг ҳаммасидан, энди, шахсга сиегини бош-қарангидан кейин, ўзбўларчилик даври бошланди, бош-қарча ишлари бўлишиб қолди, жамият кекса тўқини ҳо-ҳи билан сўзмаюда ва ҳар бир киши ўз билганини, қўн-қила келган ишнини қила олади, деган маъно чикмайди. Ас-ло бундай маъно чикмайди. Партия ҳар қандай гоёвий ик-киланишларга қарши ва жамиятмиш ҳаётининг нормалари-ни бузиш йўлидаги уринишларга қарши мурасанс кураши олиб бориб, ўзи ишлаб чиққан ленинча йўлни амалга оши-риб келди ва бундан буюн ҳам бу йўлни изчил ва қатъий амалга оширавелади.

Адабиётда шахсга сиегини даврини ёритиш билан боғ-лиқ бўлган ана бир масалага тўхтаб ўтмоқчиман. Айтишлар-ича журналирал ва нашриётларга кишиларнинг сургундаги, торьмаларида, лагерлардаги ҳаёти тўғрисида ёзилган жуда кўп қўлёмалар келмоқда.

Яна бир қарра тақоролмайман, бу жуда ҳавфли тема ва қийин материалдир. Киши ҳозирги кунимиз, мамлакатимиз ва партияимизнинг келажак учун масъулияти қанчалик кам ҳис қилса, сенсация ишқибозлари, «қовурма» ҳўрлар бундай материалга шўчаллик очқўзлик билан ташланадилар.

Овозлар: Тўғри! (Қарсақлар).

Сиз сенсацияни тўқиб чиқарасиз, бу «қовурма»ни тайёр-ласиз. Кейин унга ким ёпирилади? Бундай «қовур-ма»га, худди ўлимгаки ёпишсангиз, ишмаллар, жуда катта сеним ишмаллар ёпишиб оладилар, чет эллардан турли-тум-ман буржуа илбослар ўймайлашиб келади.

Думпаларимизга роҳат беришмоқчи бўлган киши уларга осонликча хизмат қўрсатиши мумкин. Кимки, ҳалқни-сиз ишига, партияимиз ишига хизмат қилмоқчи бўлса — у бундай темани олади, ўйлаб, чамалаб кўради ва агар бу материалнинг улдасидан чиқишига қўзи эса, ҳалққа керак-ли асарни ёзиб беради. У материални шундай тахлитда бе-радики, натижада у ҳалқ кучини мустаҳкамлайди, ҳалқни жишлантиришда партияимизга ёрдам беради ва ҳалқнинг буюк максас сари қилаётган ҳаракатини тезлаштиради. Ле-кин, гарчи бундай материалга ишқибозлар қўлигига қара-май, ҳамма ҳам бундай вазианнинг улдасидан чиқа бермайд.

Бунда меъёри билиш керак. Агар ҳамма ёзувчилар фа-қат ана шу темада ёзидиган бўлсалар, бу қанақа адабиёт бўлар эди!

Партия Марказий Комитетига баъзи адабиёт, музика асарларида ва айрим спектаклларида мамлакатимизда-ги аҳудийлар аҳволи буюб тасвирланаётганлиги му-носабати билан ташвиш билдирилган хатлар келиб туриб-ди. Илгилы философ Радел билан менинг бир-биримизга ёган хатларимиздан биласанларки, буржуа матбуотида бизга қарши ҳаётго тўқиб келганимизга биз шоир Евгений Ев-тушенковнинг «Бабий Яр» деган шеъри ва Дмитрий Дмитри-евич Шостаковичнинг шу шеърдан фойдаланилган илчи сим-фонияси муносабати билан шу масалага тўхталиб ўтган эди. Вазиат шу масала устида ана тўхталиб ўтишимизни талаб этади.

Ўртоқ Евтушенковнинг бу шеъри нима учун танқид қилинмоқда? Шунинг учунки, унинг автори фашистларнинг, худди шу фашист ижтимоийларининг «Бабий Яр»да киши-ларни қўллаб ўлдирганликлари тўғри қўрсатиб ва қорал-лаб бера олмаган. Бу шеърда аҳвол шундай тасвирланган-ки, фақат аҳудийлар фашистлар ёзувчиларининг қурбони бўлганлар, ҳолбуки, бу ерда жуда кўп руслар, украинлар ва бошқа миллатга мансуб совет кишилари ҳам гитлерчи жаллодлар қўлида ҳалок бўлган эдилар. Бу шеърдан автор сиесий жиҳатдан етун эмаслиги ва тарихий фактларни бил-маслиги кўриниб турибди.

Мамлакатимизда аҳудий миллатидан бўлган, аҳolini гўё кимдир камситмоқда деган таразда қўрсатиш кимга ва нимага керак бўлиб қолади. Бу нотўғри. Октябрь револю-циясидан бошлаб мамлакатимизда аҳудийлар ҳамма жиҳат-дан СССРдаги бошқа барча халқлар билан баббаравар мав-қеда турибдилар. Бизда аҳудийлар масаласи йўқ, бу маса-лаи тўғри чиқарётган кишилар ўзгаларнинг мақомига ўй-яшатилади.

Рус ишчилар синфига келганда шунинг айтиш керакики, у революцияга қадар ҳам ҳар қандай миллий думпаннинг, шу жумладан антисемитизмнинг ҳам мурасанс думпанг бўлган. Мен революцияга қадар шахтёрлар орасида яшаманман. Ишчилар аҳудийларни поғром қилишга қатнашган кишилар-ни лашъатлар эдилар. Самодержавие ҳукумати, капиталист-лар, помешчиклар ва буржуазия поғромларини уюштирган эди. Поғромлар уларга меҳнаткашларни революцион кураш-дан қалгитиш воситаси сиефатида керак эди. Поғромларнинг ташкилотчилари жамиятнинг энг расул, синфий қиёфасини йўқотган элементларни орасидан босқинчилар шайқаси тўп-лаш полиция, жандармерия, қора гуруҳчилар эди. Шаҳар-ларда қўлгига қоровуллар уларнинг агентлари эди.

Масалан, машҳур революционер болшевиек ўртоқ Бау-ман аҳудий бўлмаса ҳам, уни Москвада жандармериянинг тоширигига бинаоан қоровул ўлдирган эди.

Горькийнинг ажойиб «Она» повестида Россия ишчилар синфининг интернационализми жуда яхши қўрсатилган. Иш-чи революционерлар сафида турли миллат вакиллари бўл-ган. Локал рус ишчиси Павел Власов билан украин Андрей Находкин эса олган.

Менинг болалик ва ёшлик чоғларим Юзовкада ўтган. Бу ерда биз маҳалла кўп аҳудийлар яшар эди. Мен завод-да бундан вақт сиесар қилдим. Исакович Кутинковнинг ёрдамчиси бўлиб ишлаганман. У малакаи ишчи эди. Завод ишчилари орасида бошқа аҳудийлар ҳам бор эди. Бир аҳудийнинг мис қуювчи бўлиб ишлагани ёлним, бу иш эса ўша маҳаллада жуда юқори малака ҳисобланар эди. Мен бу қуювчининг тез-тез кўриб тураи эдим, у, афтидан, диндор ни-ши эди ва шанба кунлари ишламасди. Лекин барча украин-лар, руслар ва бошқалар ишлаганлиги сабабли у ҳам қуюв-чеҳига келар ва гарчи ишламаса ҳам, бутун кунини шу ерда ўтказар эди. (Залда кулди).

Заводад руслар, украинлар, аҳудийлар, поляклар, ла-тишлар, эстонлар ва бошқалар ишлар эди. Бироқ у ёки бу ишчининг қайси миллатдан эканлигини баъзан ҳатто ҳеч ким билмас эди. Барча миллат ишчилари орасидаги муносаба-лар ўртоқларча муносабатлар эди.

Синфий бирлик, пролетар интернационализми деб мана шунинг айтиладир.

Мен Америка Қўшма Штатларида бўлганымда машина-да Лос-Анжелосга кет